

Digitalna filmska revolucija in slovenska gverilska scena

Filmska scena se bo verjetno v naslednjih letih spremenila bolj, kot se je v zadnjih stotih. To revolucijo v prvi meri poganjata internet in splošna digitalizacija vsega.

Ta revolucija tudi sovpada z razmahom slovenskega gverilskega filma, posnetega z lastnimi silami in mimo uradnih produkcijskih poti. Prva samozavestnejša in pomembna gverilska podviga konec 90-ih let prejšnjega stoletja (V petek zvečer, Jebiga) sta bila posneta še na film, a jasno je bilo, da so se filma posluževali zgolj zaradi *prepričanja* strokovne in širše javnosti, da se film pač mora snemati na film. Že naslednji val gverilskih filmov (Šelestenje, Amir, Zadnja večerja) je s celuloidom opravil in do konca legitimiziral video kot format izbire za vedno številčnejšo gverilsko produkcijo. Ne glede na to, ali so vam vsi ti filmi všeč ali ne, je jasno, da so prinesli novo energijo in določene miselne premike. Nekaj, kar je slovenskemu filmskemu prostoru **zelo** manjkalo, da tega, da so odprli in pokazali pot številnim produkcijam zadnjega časa, še omenjamo ne.

Celo mediji in tako imenovana strokovna javnost (po čisto tehnični plati nemalokrat sicer izredno slabo podkovana), ki so na začetku na filmsko gverilo gledali zviška in jo omalovaževali, so končno popustili in ji zdaj priznavajo nesporne kvalitete. Svežina, ki so jo filmom prinesli, in gledalci, ki so jih ti filmi imeli, govorijo sami zase.

'Poklicni eksperti', ki nikoli niso videli problemov večjih produkcij, oziroma so pred njimi zatiskali eno oko, hkrati tega očesa niso zakrivali pri gverilski produkciji, **kjer bi ga dejansko morali**, in namesto tega so to produkcijo ponavadi raztrgali in ne poudarili pozitivnih plati, ki so jih ti filmi nedvomno imeli - a zdi se, da njihovo mnenje, kot je pri revolucijah običaj, niti približno ni pomembno.

Sicer pa je stanje najlepše povzel režiser Mitja Novljan: *"Kakorkoli obrnemo slovensko filmsko produkcijo zadnjih let, dejstvo je, da so najbolj sveži in nekonformistični filmi prišli iz nepričakovanih, samoiniciativnih produkcij."*

Tako produkcija kot distribucija se zaradi pojava digitalnega radikalno spreminjata. Poglejmo kako.

Produkcija

Slovenska neodvisna, gverilska filmska produkcija je že od nekdaj v precej nevhvaležnem položaju. Ne samo da živi na čistem obrobju slovenskega filmskega establišmenta in da pobira le finančne drobtinice, temveč ji ponavadi niso naklonjeni niti pretirano kritični gledalci, razvajeni z dolgoletno indoktrinacijo, ki jo je prinesel enolični jedilnik tehnično spoliranih hollywoodskih produkcij. Gledalci vsaj zaenkrat namreč pričakujejo visoke tehnične standarde, ki jim gverilska filmska scena finančno ne more slediti.

Vse to, skupaj s tem, da vsaka še tako majhna produkcija zahteva ogromno človeških in finančnih virov, so razlogi, da kljub video bumu, ki smo mu priča zadnji dve desetletji, gverilska scena nikakor zares ne zaživi. Res: nenehno smo poslušali vse možne napovedi, kako bo zmeraj cenejša tehnologija omogočila realizacijo vseh tistih idej, ki naj sedaj ne bi mogle priti do izraza zgolj zaradi tega, ker naj bi bila tehnologija dostopna le peščici posvečenih in dobroskonektanih filmskih pozerjev. A kljub dostopnosti tehnologije (spodobne DV videokamere dobite na posodo za bagatelo) in gori raznih idej, ki jih ima vsakdo, ki ima pet sekund preveč časa, se ne zdi, da bi se v tem času število gverilske produkcije bistveno povečalo. Če kaj, se zdi, da bo tisto, kar bi res lahko šteli za gverilo, kmalu popolnoma izginilo - v smislu tega, da bo v prenasičeni medijski pokrajini zmeraj težje sploh še doseči določen nivo opaznosti. A pustimo črne teme za svetlo prihodnost in si raje oglejmo, kakšno je trenutno stanje stvari:

Še vsega skupaj le nekaj let nazaj, kot da ne bi bilo filmske gverile. Bila je že, snemalo se je, predvajalo se je. A zgolj v domeni prijateljskih krogov ali v najboljšem primeru malih, obskurnih festivalov, ki niso pritegnili posebne medijske pozornosti, pa tudi kakšnega navala gledalcev ne. Zdelo se je, da so avtorji teh malih neodvisnih filmov v resnici popolnoma zadovoljni s tem, da snemajo filme 'zgolj zase', za svoj lastni užitek, in da se požvižgajo, ali jih kdo vidi ali ne. Pojav videa, predvsem digitalne tehnologije DV, pa je to očitno povsem spremenil.

Današnja neodvisna produkcija z majhnim številom gledalcev ni več zadovoljna. Mnogi novopečeni filmarji na ves glas izjavljajo, da snemajo 'filme za gledalce', takšne, ki naj bi jih državna, s strani raznih komisij požegnana, produkcija ne bila zmožna proizvajati. Filme, ki nimajo bistvenih artističnih pretenzij, temveč zgolj željo ugajati izmuzljivemu okusu povprečnega slovenskega kinogledalca, ki niti sam ne ve, kaj je tisto, kar bi v bistvu domačega v kinu sploh rad gledal. In zato prihaja do paradoksalnega položaja, ko mora gverila v nekem trenutku obrniti hrbet tistemu, kar je resnično gverilsko, in se začeti dobrikati *mainstream* trgu.

Skratka, nekateri današnji gverilski filmi so zgolj posneti gverilsko. So zastojkarski, posneti s poceni tehnologijo, in dostikrat niti igralcev ne plačajo. A tu se vse, kar je pri njih gverilsko, tudi konča. Namesto da bi ti filmi, na primer, iskali navdih v pojavu ameriške neodvisne filmske scene 60-ih in 70-ih, ko so filme 'distribuirali' na tako nenavadne, popolnoma gverilske načine, da se jih je celo vrtelo po ulicah in projiciralo na stene stanovanjskih blokov in tako kazalo prst Hollywoodu, si večina današnje slovenske gverile želi najbolj običajne distribucijske poti: predvajanje v multipleksih. Po možnosti z Dolby zvokom. Nič kaj uporniško. In seveda z željo, da se za ta predvajanja pridobi takšna ali drugačna nepovratna sredstva. Kar ni tudi nič kaj gverilsko.

A obstaja tudi druga plat te gverilske zgodbe:

Kot rečeno, so poceni DV kamere povzročile pravi bum gverilskih filmov in tudi slovenska scena sledi svetovnim trendom, ali pa je celo nekoliko pred njimi. Ne samo kamere, temveč tudi vsa postprodukcija postaja vedno bolj dostopna. Nič ni torej nenavadnega, če se filmov loteva tudi en sam človek, skratka, filmi nastajajo v okviru one-man-band produkcij. Ena takih produkcij, ameriški dokumentarec Super veliki jaz, je prišla celo v oskarjevski špil. Za film sta torej dovolj zagrizenost in ideja. In ker je snemanje cenejše in enostavnejše, prihaja tudi do prave eksplozije osebnih filmov, nekakšnih filmskih dnevnikov. Ta trend je še toliko bolj zanimiv, ker

se tako zelo ujema z drugo revolucijo: pojavom internetnih dnevnikov, popularno imenovanih blogov.

Gverilska produkcija tako tudi pri nas napreduje po fazah. Če je bila prva faza tista *'posnemimo karkoli, samo da se da pokazati, da se filme da snemati tudi brez gore denarja'*, druga *'delajmo filme za ljudi, delajmo uspešnice'*, bo morda tretja faza s filmskega stališča še najbolj zanimiva. Gverila namreč očitno prihaja v zrelejšo, intimistično fazo. Ne samo da se z gverilskim načinom produkcije ukvarjajo predvsem energije prepolni mladci, katerim so sledili nekateri etablirani režiserji, zdaj po njej posegajo tudi starejši, zrelejši avtorji, katerim ni v prvem planu zabava ali zgolj samo dogajanje ob ustvarjanju filma, temveč dejansko želijo nekaj povedati. Gverila tako vstopa v intimistično, samoizpovedno fazo.

Kar je še posebej osvežujoče pri teh podvigih, pa je to, da gre za filme, pri katerih tehnična nedovršenost ni nikakršen minus. Še več: **gre za filme, ki se s tem prav evidentno (kakšna predrznost!) ne obremenjujejo**, in, katerim to dodaja šarm. Po svoje tudi svojevrstna inspiracija za podobne projekte.

Režiser Mitja Novljan je to izvrstno povzel: *"Pri takšni produkciji si svoboden, da lahko narediš karkoli. Si drzen in svež. Digitalna produkcija ti omogoča, da posnameš stvari, ki jih nobena domača 'strokovna scenaristična komisija' ne bi odobrila. Tako avtor lahko zaobide samocenzuro in cenzuro 'strokovnega velikega brata', s katero se srečuje, če piše scenarij za razpis."*

Distribucija

Digitalni filmski časi so s sabo prinesli tektonske premike. Ne samo, da je snemanje filmov postalo dostopno malodane vsakomur z obilo entuziazma in prostega časa, o čemer nas zadnje čase vedno bolj suvereno prepričujejo vsakovrstne amaterske produkcije, med katerimi katera najde pot celo v kino (prostor, katerega ekonomski kot tudi družbeni pomen je vedno manj pomemben), temveč je vedno bolj jasno, da bo digitalizacija vsega precej spremenila tudi načine, kako se filmi distribuirajo. S tem ne mislimo samo na digitalne projektorje, ki se vedno hitreje bližajo in s katerimi bodo hollywoodski studiji prihranili toliko dolarjev, da bodo najbolj uspešni filmi še bolj dobičkonosni in da bodo prihranke pri tehniki (nič več filmskih kopij) lahko vložili v globalno promocijo, da bo lahko vedno več filmov hkrati štartalo po vsem svetu (nuja v dobi digitalnega piratstva), ne pa postopno po različnih kontinentih.

Digitalizacija prinaša spremembe tudi pri distribuciji amaterskih filmčkov, ki do sedaj niso imeli skoraj nikakršne možnosti distribucije. Distribucijo filmov je v analognem svetu obvladovalo le nekaj igralcev na trgu. Šlo je v glavnem ali za lastnike kinodvoran ali pa TV postaj. V vsakem primeru pa je pot do širšega občinstva vodila zgolj preko njih. V Sloveniji situacija še ni bila tako črna, saj so nekateri kinematografi nekomercialne filmčke nekajkrat celo vrteli pred hollywoodskimi uspešnicami in jim tako zagotovili občinstvo, ki ga sicer ne bi bili deležni.

Fizična omejenost distribucijskih kanalov je pomenila, da so v obtok prihajali v glavnem le filmi, ki ugajajo širokemu popularnemu okusu, takšni, za katere je bilo možno sklepati, da bodo vseč večjemu številu ljudi - takšni, za katere je bilo sorazmerno varno reči, da bodo dobili zadostno število gledalcev, ki bodo poplačali

stroške distribucije in promocije. V tej igri je seveda izpadlo vse, kar je bilo drugačno oziroma nenavadno.

Internet to spreminja. Če je klasična distribucija delovala po sistemu *'en film za vse okuse'*, digitalna internetna distribucija poskrbi, da svoje gledalstvo lahko najdejo še tako nenavadni filmčki (in kmalu verjetno tudi celovečerni filmi) - saj so stroški distribucije, še posebej če pridejo v p2p omrežja, zanemarljivi. Prvi, večinoma po internetu distribuirani video, ki je osvojil Slovence, je sicer prišel iz sveta glasbe: Fredy Miler je čez noč postal zvezda prav po zaslugi internetne distribucije.

S pojavom digitalne distribucije se bo moč klasičnih distribucijskih kanalov počasi, a zanesljivo manjšala. Danes lahko vsakdo z nekaj truda svoj film plasira na internet, kjer bo ta z ustnim izročilom prej ali slej tudi našel svoje gledalce - če bo le zanimiv. Tudi v Sloveniji že prihaja do konkretnih tovrstnih pobud: publikacija Filmofil snubi avtorje kratkih filmčkov, naj preko nje pridejo na internet in do občinstva.

Pri filmarjih sta bila med vsemi izgovori, zakaj je težko delati filme, zmeraj najbolj slišana dva: prvič, da je filme drago snemati, in drugič, da jih je praktično nemogoče prikazovati in priti do občinstva. S pojavom digitalnega videa je že nekaj let filme snemati relativno preprosto in ceneje. Sedaj pa smo priča premikom, ki bodo izničili tudi drugi razlog. Distribucija filmov z internetom postaja dostopna vsem.

Promocija

Gledalec se vedno bolj sprašuje: ali je res nujno, da gledamo celo goro filmov? Nikakor. Pred leti - se zdi - ko je bilo filmov manj oziroma so bili težje dostopni, smo ob filmih uživali bolj. Nekaj čara je bilo v tem, da se je na določeni filmski naslov čakalo, da je prišel v kino, ali pa smo ga dolga leta iskali na kakšni VHS izdaji, največkrat v tujini. Želja po tem, da bi si nekaj ogledali, je bila bistveno večja kot danes, ko je možno, da se priključimo na splet, kjer imamo na dosegu malodane katerikoli filmski naslov: bodisi na voljo kot download ali v DVD obliki v kateri od premnogih spletnih trgovin.

Tudi stališče, da naj bi bili na tekočem in s tem edini pravi filmofili, samo če spremljamo vso tekočo filmsko produkcijo, ne zdrži vode. Če pogledamo lestvico najbolj gledanih mainstream filmov preteklih let, vidimo, da gre, razen pri nekaj naslovih, za same otročarije, ki bi jih lahko brez težav preskočili. Pač rezultat, primeren temu, da so multipleksi prvenstveno namenjeni otrokom in najstnikom. Skratka, če preskočite vse te filme, ne zamudite ničesar. V glavnem ne gre za kakšne filmske klasike, ki bi jih morali videti za razširjanje svojega filmskega znanja. **Gre za čisto zabavo.**

Če se osredotočite zgolj na filme, o katerih se najbolj govori, sicer nimate veliko dela, ker je sporadični rezultat tega, da je ponudba vedno večja, to, da zmeraj manj posameznih naslovov sploh še dobi določen nivo notoričnosti. V minulem letu sta bila takšna filma natanko dva: Kristusov pasijon in Fahrenheit 9/11. Žal sta tudi ta filma oba bolj zanimiva fenomenološko kot s filmskega stališča. Oba sta spretno izbrala čas, v katerem sta se predstavila. Z drugimi besedami: če ne bi bila predstavljena v primernem trenutku, se o njima verjetno prav tako ne bi govorilo. Ali povedano še drugače: ker je njun trenutek že minil, se vam tudi za ta dva filma ni treba sekirati,

če ju do sedaj niste videli. V bogati filmski zgodovini ne bosta igrala velike vloge. Plip.

Kako je z art in festivalskimi filmi? V Delovi raziskavi, koliko ljudje hodijo v kino, se je izkazalo, da več kot 83 % ljudi ni slišalo niti za LIFF, največji slovenski filmski festival s petnajstletno tradicijo. **Skratka, ti filmi so daleč daleč od tega, da bi se o njih vsakodnevno govorilo in da bi morali biti z njimi 'na tekočem'**. Gledate jih zgolj za lasten filmski užitek.

Če kaj, se torej sodobni gledalec sprašuje, čemu sploh še gledati filme. Ob tem mu filmska kritika ni več v nikakršno pomoč, saj zaradi poplave filmskega produkta tudi ta ne uspe več slediti trendom in povprečnemu gledalcu kaj uporabnega svetovati.

Za promocijo gverile, da ne bo šla popolnoma mimo zainteresirane javnosti, bodo torej zmeraj bolj pomembni gverilski promocijski prijemi. Namesto klasične kritike igrajo večjo vlogo internetni forumi in kolaboracijski filtri, namesto dragega oglaševanja pa brezplačne vsebine, dostopne preko p2p programov in protokolov.

Prihodnost

Prihodnost digitalne gverile bo vsekakor zanimiva. V časih, ko kino, kot smo ga poznali nekoč, vedno bolj izumira, si bo gverila poiskala publiko drugje. Kino se zmeraj manj dojema kot prostor cinefilije, ko pa ga bodo enkrat zavzeli tudi poceni posneti (vse seveda posneto na video in morda na tak način tudi predvajano) domači komercialni filmski seriali, najverjetneje lahkotne komedije, to niti približno ne bo več prostor, kjer bi se lahko tržili gverilski odbitki, namenjeni gledalskim nižam. A za kaj takega niti ni prave potrebe. Gverila bo našla svoj dom in hvaležno publiko na internetu, kar je tudi edino prav, če želi biti vredna tega, da se imenuje gverila.

Aleš Blatnik